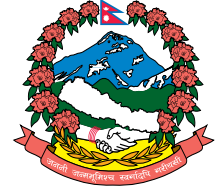

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

नेपालका तराई र मध्य पहाडी क्षेत्रहरूमा धानको उत्पादन बढाउने आठ जानकारीहरू

जानकारी १: जातको छनौट

तपाईंको धान लगाउने क्षेत्र/ठाउँको लागि सिफारिस गरिएको सबैभन्दा सुहाउँदो तथा बढी उत्पादन दिने जात छान्नुहोस् ।

नेपालको मध्य र सुदूर-पश्चिमाञ्चल क्षेत्रको लागि सिफारिस गरिएका उन्नत र वर्णशङ्कर (हाइब्रिड) जातहरू:

छोटो अवधिमा पाक्ने उन्नत वा वर्णशङ्कर जातहरूको प्रयोग गरेमा आउँदो हिउँदे बाली समयमा नै लगाउन सकिन्छ ।

छोटो अवधिमा पाक्ने उन्नत र वर्णशङ्कर जातहरू:

उन्नत जातहरू: राधा ४, हर्दिनाथ २, सुख्खा धान १ (सुख्खा सहने), सुख्खा धान ३ (सुख्खा सहने)

वर्णशङ्कर जातहरू: जस्तै- डी.वाई १८, डी.वाई. २८, डी. वाई. ६९, तारा, सुरज, पृथ्वी, एरिज ६४४४, आर.एच.-२५७, गोरखनाथ-५०९

बाली पाक्ने समय सम्म पनि चिस्यान रहि रहने क्षेत्र जस्तै गहिरी तथा ढाप खेतका लागि मध्यम तथा लामो अवधिमा पाक्ने जातहरू छान्नुहोस् ।

मध्यम तथा लामो अवधिमा पाक्ने जातहरू:

उन्नत जातहरू: राम धान, सावित्री, राधा ७, राधाकृष्ण ९, मिथिला, लोकतन्त्र, सुख्खा ४, सुख्खा ५ र सुख्खा ६ (सुख्खा र डुवान दुवै सहन सक्ने), सवा सव १ र स्वर्णा सव १ (डुवान सहने) वर्णशङ्कर जातहरू: पि.एच.बी.-७१, यु.एस.-३१२, च्याम्पियन, राजा, लोकनाथ-५०५ ।

समस्याग्रस्त क्षेत्रको लागि त्यही अनुसारको उपयुक्त जातको छनौट गर्नु पर्दछ ।

यी फोटोहरूले डुवान सहन सक्ने जातहरू जस्तै स्वर्णा सव-१ र सवा सव-१ ले बाढी पसेको २० दिनसम्म पनि प्रतिकूल अवस्था खप्न सक्षम भएको उदाहरण प्रष्ट्याउँछन् ।

मध्य पहाडको लागि उपयुक्त उन्नत जातहरू:

खुमल-३, खुमल-४, खुमल-५, खुमल-७, खुमल-८, खुमल-१०, खुमल-१३

जानकारी २: गुणस्तरीय बीउ

गुणस्तरीय बीउबाट स्वस्थ र बलियो बेर्ना तयार हुन्छ र एकनासको उमारले बालीको उत्पादन बढ्छ ।

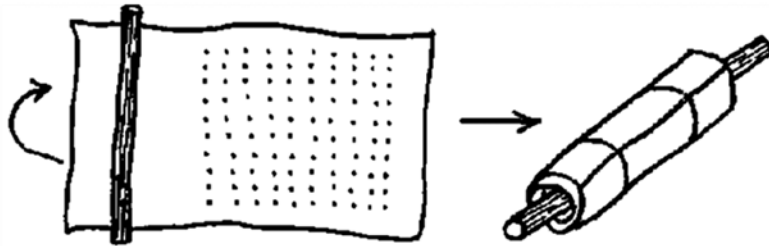
गुणस्तरीय बीउको प्रयोग सुनिश्चित गर्नको लागि

- विश्वसनीय स्रोतबाट प्रमाणित बीउ किन्नुहोस्, वा
- आफैले शुद्धबीउ उत्पादन गर्नुहोस् । यदि आफैले उत्पादन गरेको बीउ प्रयोग गर्ने हो भने उक्त बीउमा:
 - ✧ भौतिक शुद्धता (भारपात, माटो, ढुङ्गा आदि केही नभएको सफा)
 - ✧ जातीय शुद्धता (पूर्ण जातीय गुण भएको, अरू जातहरू नमिसिएको र ३ वर्ष वा सोभन्दा कम अवधिमा बीउ फेरिएको) र
 - ✧ स्वस्थ (रोग र कीरा नलागेको) हुनुपर्छ ।
- तपाईंले आफैले राख्ने बीउको गुणस्तर निर्धारण तथा सुधार गर्न निम्न उपायहरू उपयोगी हुन्छन् :

१. उमारशक्तिको परीक्षण

आवश्यक सामग्री: बीउ, ३-५ वटा हाते रूमालजत्रो कपडाका टालाहरू, ३ देखि ५ वटा घोचाहरू/लट्टिहरू, मसिनो डोरी वा बाँध्ने रबर ।

- क) कपडाको टालालाई सफा पानीमा डुबाउने र समथर सतहमा फैलाएर राख्ने ।
- ख) प्रत्येक टुक्रा कपडाको लागि नमूना बीउबाट १०० वटा दाना गनेर फिँजाइएको कपडामा बराबर फरकमा मिलाएर राख्ने (१० दानालाई एउटा हारमा राख्ने र १०० दानालाई १० वटा हारमा राख्दा गन्न सजिलो हुन्छ) ।
- ग) बीउ राखिएको कपडाको टालोलाई फिँजाइएको दाना नहल्लिने गरेर सावधानीपूर्वक एउटा लट्टीमा बेर्ने ।
- घ) बेरेको कपडालाई डोरीले बाँधेर न्यानो ओसिलो ठाउँमा ५ दिन राख्ने ।
- ङ) बीउ बेरेको कपडालाई सँधै चिसो/भिजेको अवस्थामा राख्ने । १०० दाना राखिएको ४ वटै कपडालाई तयारी अवस्थामा राख्ने र चारवटाकै औसत निकालेर उमार प्रतिशतको हिसाब गर्ने ।

- च) पाँच दिन पछाडि बीउ राखेको कपडालाई फुकाएर जरा आएका वा उम्रिएका दानाहरू गन्ने । यदि प्रत्येक कपडामा ट्याक्क १०० दाना भएमा टुसाएका दानाको सङ्ख्या नमूनाको उमारशक्ति दर बराबर हुन्छ (जस्तै, यदि १०० वटा मध्ये ८५ वटा दाना टुसाए भने उमार शक्ति दर ८५ प्रतिशत बराबर हुन्छ) ।
- छ) यदि उमारशक्ति ७० प्रतिशतभन्दा कम छ भने उक्त बीउको लट्ट प्रयोग गर्न उचित हुँदैन र नयाँ बीउको प्रयोग गर्नुपर्छ । यदि उमार शक्ति प्रतिशत ७० देखि ८५ को बीचमा छ भने बीउलाई सफा गरेर सोही अनुरूप बीउ दर मिलाउनु पर्दछ ।

२. पानीमा तैराएर बीउको सफाइ

व्याडको लागि बीउ भिजाउनुभन्दा अगाडि पवटा र अपुष्टरसेप्रा दानाहरू छुट्टयाई बीउलाई शुद्ध बनाउनु पर्दछ । पवटा र अपुष्टरसेप्रा दानाहरूबाट उम्रिएका बेर्नाहरू कमजोर हुन्छन् । यस विधिबाट बीउ सफा गर्दा बीउलाई सफा पानी राखिएको बाल्टिनमा खन्याएर बिस्तारै हल्लाउनु पर्छ र पानीमा तैरिएका सम्पूर्ण दानाहरूलाई हटाउनु पर्छ ।

स्वस्थ र नमिसिएको बीउको प्रयोग गर्नुपर्दछ । माथिको चित्रले रोगी बीउ र बीउमा हुने केही सामान्य मिसावटलाई प्रष्टचाउँछ ।

बीउलाई पानीमा भिजाउँदा सामान्यतया पवटाहरू माथि तैरिन्छन् । यिनीहरूलाई हटाउनुपर्छ ।

जानकारी ३: नर्सरी (ब्याड) व्यवस्थापन

राम्रोसँग तयार पारिएको र उचित व्यवस्थापन गरिएको नर्सरी ब्याडबाट मात्र स्वस्थ बेर्नाहरू उत्पादन हुन्छन् र स्वस्थ बेर्ना राम्रो बाली लिनको लागि असल शुरूवात मानिन्छ ।

नर्सरीको तयारी र व्यवस्थापन गर्ने

- क) नर्सरी बनाउने जग्गाको नजिक भरपर्दो सिंचाइको स्रोत हुनुपर्छ ।
- ख) ब्याडलाई राम्रोसँग जोती राम्ररी सम्याएर भारपात रहित बनाउनुपर्छ ।
- ग) गुणस्तरीय बीउको प्रयोग गर्नुपर्दछ (जानकारी २ हेर्नुहोस्) ।

टुसाएको बीउको प्रयोग

नर्सरीको लागि राम्रोसँग तयार पारिएको ब्याडको प्रयोग गर्नुपर्छ

- ज) १ हजार वर्गमिटर क्षेत्रफलको लागि ५०० के.जी. प्राङ्गारिक मल अथवा २० के.जी. रासायनिक मल (डिएपी १८:४६:० ना.फ.पो) को प्रयोग गर्नुपर्छ ।
- झ) हातले रोपाइँ गर्दा बेर्ना छिप्पिन नदिइ २०-२५ दिनको भएपछि रोपाइँ गर्नुपर्छ ।

- घ) ब्याडमा टुसाएको बीउ छर्नु पर्छ । बीउलाई पानीमा डुवाएर ७-८ घण्टासम्म भिजाएर राख्नु पर्छ । भिजाई वा ढड्याइ सकेपछि पानीलाई तारेर उक्त बीउलाई गुम्साउन (छोपेर ओसिलो राख्ने) जुटको बोरामा राखेर छायाँमा राख्नु पर्छ । बीउहरू टुसाउन थालेपछि छर्नको लागि तयार हुन्छ ।
- ङ) पानी जम्ने समस्याबाट छुटकारा पाउन सम्भव भएसम्म डयाङ्गमा नर्सरी ब्याड बनाउनुपर्छ । तर पर्याप्त सिंचाइ नभएको ठाउँमा समथर ब्याडको प्रयोग गर्नुपर्छ ।
- च) सरदर १.३ मिटर चौडा र १२ से.मि. उचाइ भएको नर्सरी ब्याड बनाउनुपर्छ ।
- छ) १ हेक्टर (३० कठ्ठा वा २० रोपनी) धान खेतको लागि १ हजार वर्ग मिटर (३ कठ्ठा) क्षेत्रफलको ब्याडमा बीउलाई सबैतिर बराबर हुने गरेर छर्नुपर्छ र हातले रोपाइँ गर्न ४० के.जी. बीउ राख्नुपर्छ (हाइब्रिडको हकमा १५ के.जी. बीउ भए पुग्छ) ।

खेतको क्षेत्रफलको आधारमा नर्सरी व्यवस्थापनको विस्तृत विवरण तलको तालिकामा देखाइएको छ ।

खेतको क्षेत्रफल (कठ्ठा)	नर्सरीको क्षेत्रफल (व.मि.)	बीउ दर		मलको दर (डिएपी के.जी.)
		उन्नत जात	हाइब्रिड	
५	१६७	७	२.५	३.५
१०	३३४	१४	५	७
१५	५००	२०	७.५	१०
२०	६६८	२७	१०	१३.५
२५	८३५	३४	१२.५	१७
३०	१०००	४०	१५	२०
३५	११६७	४७	१७.५	२३.५
४०	१३३४	५४	२०	२७

जानकारी ४: जग्गाको तयारी

राम्रोसँग सम्याइ आली लगाएको खेतमा भारपातको प्रकोप कम हुनुको साथै खेतमा प्रयोग गरिएको पानीको प्रभावकारिता बढी हुन्छ ।

रोपाई गर्नको लागि खेतको तयारी कसरी गर्ने ?

- अग्लो होचो (अथवा खाल्डो र ढिस्को) नहुने गरेर खेतलाई सम्म बनाउने ।
- यदि खेत हिल्याएर रोप्ने हो भने १२-२४ घण्टा छोडेर माटो थेंग्रिन दिने ।
- यदि नहिल्याई खेत रोप्ने भएमा ह्यारो वा कल्टिभेटरको सहायताले सुख्खामा हल्का जोतेर पाटा लगाउने । हिलो जग्गा भएमा एकपटक ह्यारो वा कल्टिभेटरले जोतेर पाटा लगाउने ।
- प्रभावकारी तरिकाले एकरूपले जग्गा सम्प्याउने (“लेजर ल्यान्ड लेभलर प्रविधिले जग्गा सम्प्याउने” जस्तो नयाँ प्रविधिको समेत प्रयोग गर्न सकिन्छ) ।
- जोत्ने क्रममा अधिल्लो वालीको नल पराल तथा भारपातलाई समेत मिलाउने र उक्त नल पराल तथा भारपात मिलाएको जमिनलाई एक हप्ता कुहाएर राख्ने ।
- आलीको मर्मत गरी मुसाका प्वाल भए तिनलाई टाल्ने र भारपात भए हटाउने ।

जग्गा सम्प्याउनाले खेतमा मलजलको बराबर वितरणलाई सुनिश्चित गर्छ । सम्पूर्ण जग्गामा धान एकनासले राम्रोसँग बढ्छ र भारको समस्या कम हुन्छ । सम्पूर्ण जग्गामा एकैपटक धान पाक्छ र उत्पादनमा पनि वृद्धि हुन जान्छ ।

राम्रोसँग सम्प्याइएको खेतमा हलक्क बढेको धानवाली ।

जानकारी ५: बाली लगाउने

खेत (फिल्ड) मा कलिला बेर्नाहरू समानरूपले लगाउनाले मलजलको सही सदुपयोग हुनुको साथै र भारपात उखेलन समेत सजिलो हुन्छ ।

रोपाईं गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू

- रोपाईं गर्नुभन्दा अगाडि जग्गाको तयारी राम्रोसँग गर्ने (जानकारी ४) ।
- स्वस्थ बेर्नाको प्रयोग गर्ने (जानकारी ३) ।
- बेर्नालाई क्षति नपुगोस् भनेर नर्सरीबाट बेर्ना ध्यानपूर्वक उखल्ने ।
- सम्भव भएसम्म बेर्नालाई समान दूरीमा रोप्ने । समान दूरीको लागि डोरीको सहायताले समान फरकमा बेर्ना रोप्न सकिन्छ । सिपालु रोपाहारले एक पटक लाइन ताने पछि लाइन मिलाएर रोप्न सक्दछन् ।
- चाँडै पाक्ने जातलाई लाइनदेखि लाइनको दूरी १५ से.मि. र बोटबाट बोटको दूरी १० से.मि. राख्नुपर्छ, तर मध्यम र लामो अवधिका जातहरूलाई भने लाइनदेखि लाइनको दूरी बढाएर २० से.मि. राख्नुपर्छ ।
- बेर्नालाई ठाडो हुने गरी १.५ देखि ३ से.मि. गहिरो गाडेर रोप्नुपर्छ ।
- प्रत्येक गाँजमा २-३ वटा बेर्ना रोप्नुपर्छ ।

समान दूरीको लागि जुटको डोरीको सहायताले लाइन मिलाई उपयुक्त दूरीमा रोप्न सकिन्छ । अन्य कामको लागि सजिलो होस् भनेर हिँड्ने बाटो पनि राख्नुपर्छ ।

जानकारी ६: भ्रारपात व्यवस्थापन

भ्रारहरूले धानको बिरूवासँग सूर्यको प्रकाश, मल र पानी पाउनको लागि प्रतिस्पर्धा गर्नेहुँदा बालीको उत्पादन घटाउँछ ।

धानबालीमा आउने भारहरूलाई कसरी प्रभावकारी रूपमा नियन्त्रण गर्ने ?

- भारको बीउ नभएको धानको बीउ प्रयोग गर्ने (जानकारी २) ।
- नर्सरी ब्याडलाई भार मुक्त बनाउने (जानकारी ३) ।
- जग्गा तयार गर्दा राम्रोसँग सम्प्याउने, एक हप्ता हिलो कुहाउने र रोप्ने बेलामा भारविहीन बनाउने ।
- बाली शुरूमा बढ्दै गर्दा र भार सानै हुँदा नियन्त्रण गरिहाल्ने ।
- यदि हातले वा यान्त्रिक तरिका, जस्तै: कोनोविडरले भार नियन्त्रण गर्ने हो भने बेर्ना सारेको १५ र ३० दिनमा भारपात निकाल्नु पर्दछ ।
- यदि भारपात नाशक विषादीको प्रयोग गर्ने हो भने भारपात उम्रनुअगाडि हाल्ने भारनाशक रसायनहरू, जस्तै-बुटाक्लोर वा प्रिटिलाक्लोर अथवा पेण्डिमेटालिन वा बेर्ना सारेको २-३ दिनपछि (पानी जमेकै अवस्थामा) अथवा उम्रिएपछि प्रयोग गर्ने भारनाशक रसायन, जस्तै-पाइराजोसुल्फुरोन इथायल बेर्ना ।
- सारेको १०-१५ दिनपछाडि प्रयोग गर्ने ।
- भारनाशक विषादीको प्रयोग गर्दा धेरै नोजल भएको फिजिएर जाने नोजलको प्रयोग गर्ने ।
- भारनाशक विषादीको प्रयोग गर्दा त्यसमा उल्लिखित सिफारिस तथा तोकिएको सुरक्षा नीति-निर्देशनको अवलम्बन गर्नुपर्छ ।

भारनाशक विषादीलाई उपयुक्त समयमा सही प्रकारका उपकरण (जस्तै, फोटोमा देखाएजस्तै फ्ल्याट फ्यान नोजल), र सही तरिका महत्वपूर्ण हुन्छ । भारनाशक विषादीको प्रयोगसम्बन्धी थप जानकारीको लागि स्थानीय कृषि सामाग्री बिक्रेता वा कृषि प्रसार कार्यकर्तासँग सम्पर्क राख्न सकिन्छ ।

ध्यान दिनुपर्ने:

- भार उम्रिसकेपछि हालिने भारपात नाशक रसायनको प्रयोग गरिसके पछि यदि माटोमा चिस्यान छैन भने २४ घण्टा पछि सिंचाई गर्नुपर्दछ ।
- यदि पानी परिरहेको ५ वा ६ घण्टा भित्र पानी पर्ने संभावना छ भने भारपात नाशक रसायन छर्नुहुँदैन ।
- भारपात नाशक रसायन प्रयोग गर्दा सधैं सुरक्षात्मक सतर्कता अपनाउनु पर्दछ । (सके सम्म भारपात नास गर्ने रसायनिक विषादी छर्ने अवस्था आउन नदिएमा राम्रो हुन्छ) ।

जानकारी ७: मलखाद व्यवस्थापन

बालीको अवस्था अनुसार उचित समय र उचित मात्रामा मलखादको प्रयोग भएमा मलमा भएको पोषक तत्वले बालीको उत्पादन बढाउनुको साथै माटोको उर्वराशक्ति कायम राख्छ ।

मलखादहरू कसरी र कहिले प्रयोग गर्ने ?

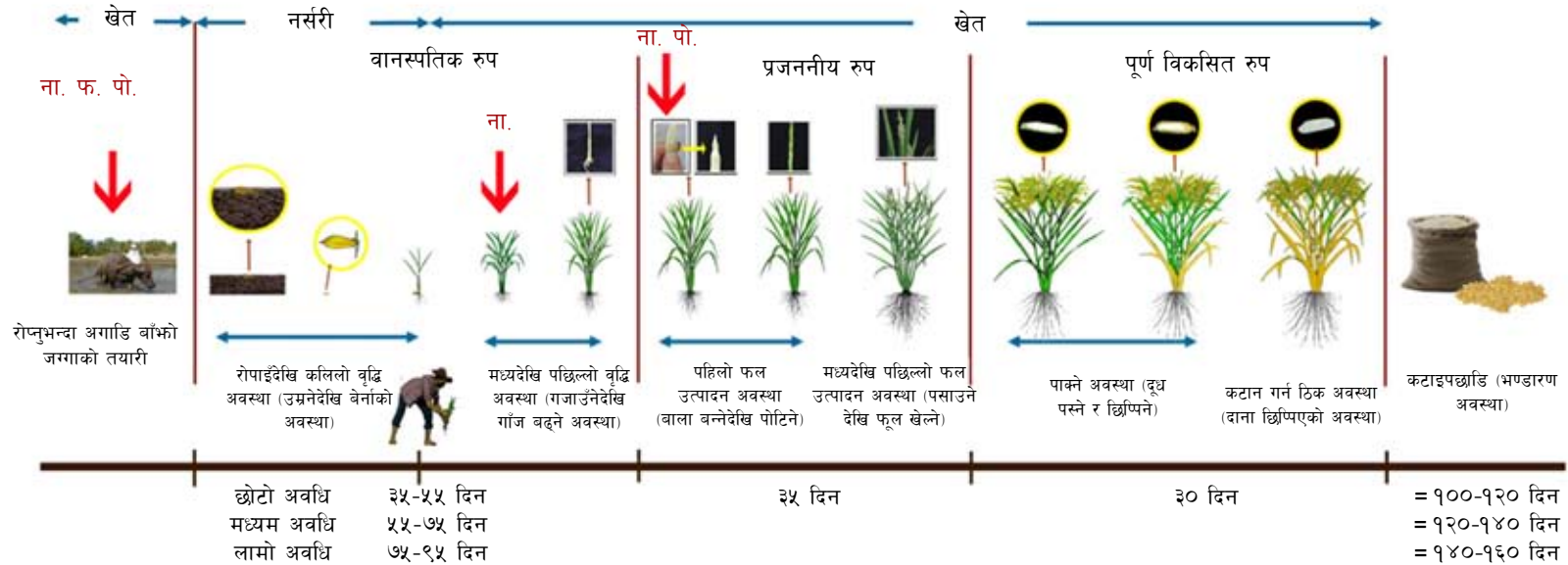
- अर्सिचित अवस्थामा ६०:४०:३० के.जी. प्रतिहेक्टरका दरले नाइट्रोजन (N), फस्फोरस (P_2O_5) र पोटास (K_2O) हाल्ने ।
- सिंचाइको सुविधा भएको अवस्थामा १००:५०:५० के.जी. प्रतिहेक्टरका दरले नाइट्रोजन, फस्फोरस र पोटासको प्रयोग गर्ने ।
- नाइट्रोजनलाई ३ भागमा बाँडेर २५% रोप्ने बेलामा, ५०% गाँज लाग्दै गर्दा र २५% बाला पसाउने अवस्थामा प्रयोग गर्ने ।
- फस्फोरसको पुरै मात्रा रोप्ने बेलामा प्रयोग गर्नुपर्छ । पोटास मललाई दुई बराबर भागमा बाँडेर ५०% रोप्ने बेलामा, र बाँकी ५०% बाला पसाउने अवस्थामा प्रयोग गर्ने ।
- रोप्ने समयमा जिङ्ग सल्फेट २५ के.जी. प्रतिहेक्टरका दरले प्रयोग गर्ने ।

खेतको क्षेत्रफलको आधारमा पोषक तत्व व्यवस्थापनको विस्तृत विवरण तलको तालिकामा देखाइएको छ*

खेतको क्षेत्रफल (कठ)	खेतमा पोषक तत्वको आवश्यकता**					
	अर्सिचित अवस्था			सिंचाइको सुविधा भएको अवस्था		
	नाइट्रोजन	फस्फोरस	पोटास	नाइट्रोजन	फस्फोरस	पोटास
५	१०	६.५	५	१६.५	८.५	८.५
१०	२०	१३	१०	३३	१७	१७
१५	३०	२०	१५	५०	२५	२५
२०	४०	२६.५	२०	६६.५	३३.५	३३.५
२५	५०	३३	२५	८३	४२	४२
३०	६०	४०	३०	१००	५०	५०
३५	७०	४६.५	३५	११६.५	५८.५	५८.५
४०	८०	५३	४०	१३३	६७	६७

* नेपाल सरकारको सिफारिस र सिसाको परीक्षणको आधारमा परिमार्जित ** ६ देखि १० टन कम्पोस्ट मल प्रति हेक्टर राख्दा अर्भक राम्रो हुन्छ ।

सारेको धान वृद्धि अवधि

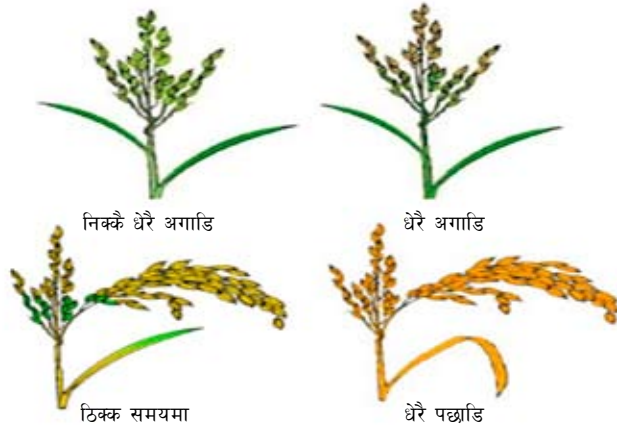
जानकारी ८: बाली काट्ने तथा थन्काउने

ठीक समयमा बाली काटेर थन्काउनाले दानाको गुणस्तर बढ्नुको साथै नोक्सान कम हुन्छ ।

समयमै बाली काट्ने र नोक्सानी घटाउने सुनिश्चित कसरी गर्ने ?

- एकमात्र जातको शुद्ध बीउ रोप्ने (जानकारी २)
- राम्रोसँग सम्याइएको जमिनमा बाली एकैपटक पाक्छ (जानकारी ३)
- बाली काट्ने: ८०-८५% दाना पहेँलिन थालेपछि कटाई गर्नुपर्छ। बालाको तल्लो भागको दानाभिन्नको चामल छिप्पिएर कडा भएको हुनुपर्दछ (फूल फुलेको करिब ३० दिनपछाडि) कटाई गर्दा दानामा २०-२५% चिस्यान हुनु पर्छ।
- काटेको धानमा माटो लाग्न नदिन गुन्द्री तथा प्लाष्टिक ओछ्याउनु पर्दछ।
- चुट्ने: काट्ने बित्तिकै चुटाइ गर्नुपर्दछ र काटेको २४ घण्टाभित्र सुकाउनुपर्दछ। काटीसके पछि कीरा, चरा, मुसा, रोग र दुसीबाट बढी नोक्सान हुने भएकोले सम्भव भएसम्म खेतमा सुकाउने वा लामो अवधिसम्म थुपारेर राख्नु हुँदैन।

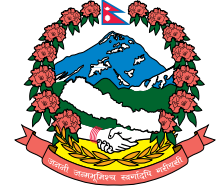

धेरैछिटो कटाइ गर्दा दाना कलिलो हुने र धानको बालामा दाना नलागेको अवस्था धेरै हुन्छ। ढिलो कटाइ गर्दा पनि दाना भर्ने र दानको गुणस्तरमा न्हास आई अधिक नोक्सानी हुन्छ।

- सुकाउने: यदि सुकाउने मेसिन छैन भने धानलाई मान्द्रो, प्लाष्टिक सिट वा कपडामा फिँजाई घाममा सुकाउने, तर जमिनबाट चिसो सोस्ने भएकोले सोभै भुईँमा सुकाउनु हुँदैन। धान सुकाउँदा विस्कनको गहिराइ ४ से.मि. वा सोभन्दा कम हुनुपर्दछ। धानलाई बराबर सुकाउनको लागि प्रत्येक आधा घण्टामा चलाउनुपर्छ। दानामा धेरै (४३° से भन्दा बढी) तापक्रम हुन दिनु हुँदैन र पानी वा शितले पुनः भिज्नु दिनु हुँदैन।
- भण्डारण: सुख्खा र सफा ठाउँमा र सकेसम्म हावा नपस्ने भाँडामा भण्डारण गर्नुपर्दछ। धानको दाना खाने प्रयोजनको लागि ९४% भन्दा कम र बीउको लागि ९२% भन्दा कम चिस्यान कायम राखी भण्डारण गर्न सिफारिस गरिएको छ।

काटेको २४ घण्टाभित्रै चुटाइ गरी सुकाउनु नै भौतिक र गुणस्तरमा आउने नोक्सानी घटाउने उत्कृष्ट तरिका हो। यान्त्रीकरणको विकल्पले कृषक र ग्रामीण उद्यमीहरूलाई सेवा दिएर आय-आर्जनको मौकासमेत उपलब्ध गराएको छ।

अमेरिकी सहायता अन्तर्गतको कृषि उत्पादनमा वृद्धि गरेर सुदृढ खाद्य सुरक्षा गर्ने उद्देश्यले विश्वव्यापी "Feed the Future" (भविष्यको लागि खाद्य) सुरक्षा प्रयासको प्रतिनिधित्व गर्ने Knowledge based integrated agriculture and nutrition (KISAN) project (ज्ञानमा आधारित एकीकृत कृषि र पोषण परियोजना) नेपालको पश्चिमाञ्चल, मध्य पश्चिमाञ्चल सुदूर पश्चिमाञ्चल क्षेत्रहरूको २० वटा जिल्लाहरूमा संचालित / कार्यरत छ ।

किसान परियोजना अमेरिकी सहयोगनियोग (United States Agency for International Development (USAID)) को सहयोगद्वारा विनरक इन्टरनेशनल, सिप्रेड र डेप्रोसको मार्फत कार्यान्वयन हुँदैछ ।

यो पुस्तिका CIMMYT को CSISA project द्वारा दक्षिण एसियामा अन्नबाली पद्धति परियोजनाद्वारा भारतको उडिसा राज्यको लागि तयार पारिएको धान बाली पुस्तिकामा आधारित रहेर नेपाली परिवेशको लागि संयुक्त रूपमा कृषि विकास, कृषि विकास मन्त्रालय, नेपाल सरकार र किसान परियोजनाद्वारा तयार गरिएको हो ।

यस प्रकाशनमा अभिव्यक्त विचार तथा जानकारीहरूले अमेरिकी सहयोग नियोगको आधिकारिक विचारहरूको प्रतिनिधित्व गर्दैनन् । साथै यसको अभिप्राय कुनै राष्ट्र वा त्यसको प्रादेशिक खण्ड/भूभाग, शहर, अथवा सीमाको बैधानिक एवं विकासगत स्थिति इंगित गर्नु पनि होइन । व्यापारिक नामको प्रयोग गरिएको अवस्थामा अमेरिकी सहयोग नियोगले त्यसलाई अनुमोदन गरेको वा अन्य उत्पादनलाई बिभेद गरेको मानिने छैन ।